

УДК 378

*Солдатенко В.М.,
м. Харків, Україна*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ В СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВНЗ

Постановка проблеми. Результатом кризи в СРСР крім розпаду самого СРСР було ще декілька негативних факторів. Одним з таких факторів було зниження народжуваності в Україні. Офіційні статистичні дані свідчать про зниження народжуваності від 1991 до 2001р.

Зниження кількості дітей призводить до зниження кількості випускників загальноосвітніх шкіл, а це в свою чергу знижує кількість абітурієнтів до ВНЗ. У зв'язку із обмеженим вибором, якісний склад абітурієнтів знижується, особливо це стосується технічних ВНЗ. Намагаючись втримати контингент студентів, в умовах майже безконкурсної вступної кампанії, ВНЗ приймають на навчання всіх бажаючих, таким чином студентами стають молоді люди, які не мають зацікавленості у своїй майбутній професії, тим паче, що в суспільстві існує хибна думка, що головне мати диплом, а не знання. Закінчивши ВНЗ, такі випускники не мають наміру працювати за отриманою спеціальністю, але в сучасному суспільстві, при технічній насиченості життя, існує потреба в спеціалістах технічного профілю. Таким чином, у ВНЗ постає завдання – підвищити професійний інтерес студентів до технічних спеціальностей для їх подальшого професійного становлення.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема професійного самовизначення - це одна з ключових проблем професійного становлення особистості, у якій самовизначення розглядається як найбільш значущий компонент професійного розвитку людини та як критерій одного з етапів даного процесу [7].

Вітчизняна психологія має великий досвід у галузі теорії професійного самовизначення. Це наукові праці, в яких досліджено професійне самовизначення у підлітковому та юнацькому віці [1,2]; роботи з проблем формування професійної придатності, профвідбору і профконсультування [3], з дослідження професійного розвитку та професійної типології особистості [4]. З вітчизняними дослідженнями професійного самовизначення перегукуються деякі роботи зарубіжних учених у галузі професійного розвитку, теорія потреб [5], погляди Е.Еріксона щодо розвитку психосоціальної ідентичності особистості [6].

Метою цієї статті є бажання розкрити складові професійного самовизначення через які можливим буде вплив на професійний інтерес до спонукання студентів технічних ВНЗ зацікавити своєю майбутньою професією у подальшому свідомому виборі життєвого шляху, на основі обраної професії.

Юнацький вік характеризується інтенсивним розвитком інтелектуальних здібностей, формуванням професійних інтересів. Юнаки і дівчата починають обмірковувати свою майбутню професію. У процесі навчання їхні інтереси розподіляються із врахуванням здібностей та практичних навичок. У способах засвоєння навчального матеріалу пізнавальні психічні процеси починають набувати якісно іншої характеристики. У мисленні виявляється здібність до абстрагування, утворення нових понять. Стійкого характеру набувають процеси уваги, пам'яті та інтелектуальна працездатність. Юнаки і дівчата мають схильність до теоретизування з проявом ознак особистісного егоцентризму. Спостерігаючи за молодими людьми доходимо висновку, що вони, аналізуючи ті або інші сторони навколишнього життя, не просто констатують їх, а намагаються при цьому показати свою позицію, особисту участь у можливих змінах цих явищ, виявляючи своєрідність егоцентризму юнацького мислення.

Ставлення юнаків та дівчат до майбутньої професії, яке виникає ще в період підготовки до неї в процесі навчання у школі, має розглядатись як одна із складових психологічних умов формування професійних інтересів у майбутніх фахівців.

Існує кілька визначень інтересу: «емоційно забарвлена спрямованість нашої свідомості», «емоційно-пізнавальне ставлення», «спрямованість нашої свідомості». Таким чином до структури професійного інтересу входять такі компоненти: предметно-змістовий, інтелектуальний, мотиваційно-емоційний, а також вольовий.

Зв'язок інтересу з мотивами та мотивацією, на нашу думку, є найбільш обґрунтованим. Велика кількість науковців (Л.О. Менашева, Є.П. Ільїн, С.Л. Рубінштейн, Б.І. Додонов, О.Г. Ковальов та ін.) розглядають інтерес, і зокрема професійний інтерес як один із мотивів, що є ключовою ланкою мотиваційної сфери людини та визначає, що формування стійкого позитивного ставлення до професії відбувається лише під час самої професійної діяльності.

До мотивів можна віднести пізнавальні та соціальні мотиви. Якщо у студента в ході навчання переважає спрямованість на зміст навчального предмета, то можна говорити про наявність пізнавальних мотивів. А якщо спрямованість в ході навчання виражена на іншу людину, то говорять про соціальні мотиви. І пізнавальні, і соціальні мотиви мають рівні: широкі пізнавальні мотиви (орієнтація на засвоєння добування знань), мотиви самоосвіти (орієнтація на придбання додаткових знань). Соціальні мотиви можуть мати такі рівні: широкі соціальні мотиви (почуття боргу, відповідальність, розуміння соціальної значущості учіння), вузькі соціальні або позиційні мотиви (прагнення займати певну позицію у відносинах з тими, що оточують), мотиви соціальної співпраці (орієнтація на різні способи взаємодії з іншою людиною).

Мотиви названих видів і рівнів можуть проходити у своєму становленні наступні етапи: актуалізація первинних мотивів, постановка на основі цих мотивів нових цілей, позитивне підкріплення мотиву при реалізації цих цілей, поява на цій основі нових мотивів, супідрядність різних мотивів.

Стійкий інтерес до професії проявляється через бажання пізнати детальніше предмет свого інтересу, а значить повинен ґрунтуватись на інформаційній забезпеченості суб'єкта відомостями про основні особливості професійної діяльності. Тим більше, що серед причин невідповідності між обраною професією і психофізіологічними якостями особистості виділяють:

- а) відсутність інформації про види професійної діяльності, у якій можуть знайти задоволення існуючі пізнавальні інтереси;
- б) орієнтація тільки на навчальну діяльність;
- в) неправильне ставлення до одержуваних знань, відрив їх від практичних проблем.

Таким чином, інтерес до певного виду професійної діяльності, який ґрунтується на знаннях про майбутню професію та емоційно «забарвлений» то лише такий інтерес є визначальним у структурі спрямованості особистості. Для формування такого інтересу слід використовувати всі наявні можливості. Але, як відмічає Є.О.Клімов, парадокс нашої системи освіти полягає в тому, що зміст її включаючи «відомості про всі частини світу, країни, континенти, з історії і політики ...», в той же час не дає системи знань про множини людських діяльностей, до якої кожна підрастаюча людина повинна з часом включитися.

Отже, інформація про професії, як різні види людської діяльності, про конкретну професію, або професійну галузь, якою цікавиться студент, про вимоги професії до людини, про власні здібності і задатки, особисту професійну придатність, про шляхи освоєння професії – все це повинно складати основу знань, які підкріплюють інтерес до обраної професії, сприяють становленню стійких, глибоких інтересів; або ж, сприяють професійній самоідентифікації.

Інший аспект у вивченні мотивів, це уявлення про мотиви, як реалізацію установок особистості. Автор теорії установки Д.Н.Узнадзе підкреслює, що зміст мотивації полягає у пошуках «такої дії, яка відповідає основній, закріпленій у житті установці особистості» [4]. Виходячи з теорії установки, професійне самовизначення трактують як реалізацію наявної у людській психіці установки – схильності до вибору певної професійної діяльності.

Таким чином, професійні інтереси – це емоційно забарвлена система відношень, стійких ознак, що відображають ставлення людини до сфери професійної діяльності, потребу в оволодінні нею, бажання самореалізуватись у ній. Професійні інтереси пов'язані із:

- здібностями, задатками, нахилами особистості;
- мотивами: з одного боку, інтереси, які спонукають до діяльності, виступають у якості мотивів; з іншого, мотиви, як відображення ціннісних диспозицій осо-

бистості, ґрунтуються, крім іншого, на інтересах, установках, прагненнях, потребах особистості;

– із навчальними (пізнавальними) мотивами: прагнення реалізуватись у професії бере свій початок із бажання досягти успіху в навчанні, у підготовці до професійного життя; та соціальними інтересами (мотивами): рейтинг професії, її «соціальний статус», попит на ринку праці, – все це пов'язане із формуванням професійних інтересів.

Якщо спрямованість особистості визначається інтересами, здібностями, прагненнями, то її змістовна сторона у більшій мірі визначається мотиваційною сферою особистості. Ми розглядаємо професійно значимі мотиви як невід'ємну складову професійної спрямованості. Тому доцільно навчально-виховну роботу у ВНЗ здійснювати в три етапи: навчальний, квазіпрофесійний та професійний. Саме на другому етапі повною мірою повинні бути представлені предметний та соціальний контексти майбутньої професійної діяльності (семінарські, практичні та лабораторні заняття повинні носити максимально професійну спрямованість), а заняття з технічних дисциплін повинні носити виключно професійну спрямованість.

Враховуючи вищесказане можна констатувати, що для формування професійного інтересу студентів необхідно:

а) оперувати інформацією щодо рівня усвідомлення студентами професійного вибору;

б) цілеспрямовано впливати на формування пізнавальних інтересів як компонента мотивації навчальної діяльності і трансформувати їх через квазіпрофесійну діяльність у професійні інтереси;

в) практикувати систему вправ практичного змісту як основу формування майбутнього технічного спеціаліста;

г) використовувати завдання психокорекційного характеру на основі врахування вікових потреб та з перспективою розвитку технічного мислення на основі зниження тривожності та підвищення самооцінки.

Список літератури: 1. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. - Ростов н/Д.: Феникс. - 1996. - 391 с. 2. Кудрявцев Т.В., Шегурова В.Ю. Психологический анализ динамики профессионального самоопределения личности // Вопросы психологии. - 1983. № 2. - С. 51-59. 3. Пряжников Н.С. Профессиональное и личностное самоопределение. - М.,1996. - 256 с. 4. Митина Л.М. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях. // Вопросы психологии. - 1997. - № 4. - С. 28-38. 5. Маслоу А. Самоактуализация. // Психология личности: Тексты. - М.,1982. - С.108- 117. 6. Ериксон Е. Идентичность: юность и кризис - М., 1996. - 344 с. 7. Кудрявцев Т. В. Психолого-педагогические проблемы высшей школы. // Вопросы психологии. 1981. - № 2. - С. 20-30.

Bibliography (transliterated): 1. Klimov E.A. Psihologiya professionalnogo samoopredeleniya. - Rostov n/D.: Feniks. - 1996. - 391 s. 2. Kudryavtsev T.V., Shegurova V.Yu. Psihologicheskiy analiz dinamiki professionalnogo samoopredeleniya lichnosti // Voprosyi psihologii. - 1983. # 2. - S. 51-59. 3. Pryazhnikov N.S. Professionalnoe i lichnostnoe samoopredelenie. - M.,1996. - 256 s. 4. Mitina L.M. Lichnostnoe i professionalnoe razvitie cheloveka v novyih sotsialno-ekonomicheskikh usloviyah. // Voprosyi psihologii. - 1997. - # 4. - S. 28-38. 5. Maslou A. Samoaktualizatsiya. // Psihologiya lichnosti: Teksty. - M.,1982. - S.108- 117. 6. Erikson E. Identichnost: yunost i krizis - M., 1996. - 344 s. 7. Kudryavtsev T. V. Psihologopedagogicheskie problemy vyisshey shkoly. // Voprosyi psihologii. 1981. - # 2. - S. 20-30.

В.М. Солдатенко

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ В СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВНЗ

У статті висвітлена проблема професійного становлення особистості. Розглянуто вплив вікових факторів на зміну професійного самовизначення, виокремлено структуру професійного інтересу та фактори, що впливають на професійний інтерес студентів. Окремо виділені мотиви, які спонукають до професійної діяльності майбутніх фахівців. Надано практичні рекомендації щодо формування стійкого професійного інтересу.

В.М. Солдатенко

ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ИНТЕРЕСА У СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ ВУЗА

В статье освещенная проблема профессионального становления личности. Рассмотрено влияние возрастных факторов на изменение профессионального самоопределения, выделена структура профессионального интереса и факторы, которые влияют на профессиональный интерес студентов. Отдельно выделены мотивы, которые побуждают к профессиональной деятельности будущих специалистов. Предоставлены практические рекомендации по формированию устойчивого профессионального интереса.

V. Soldatenko

STUDENTS TECHNICAL OF INSTITUTE OF HIGHER HAVE FORMING OF PROFESSIONAL INTEREST

In article the shined problem of professional formation of the person. Influence of age factors on change of professional self-determination is considered, structures of professional interest and factors which influence professional interest of students are allocated. Motives which are separately allocated induce to professional

work of the future experts. Practical recommendations about formation of professional interest are given.

Стаття надійшла до редакції 13.03.2012

УДК 378

*Кухначева А.І.
м. Харків, Україна*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Постановка проблеми. Протягом останнього часу в обіг педагогічної лексики ввійшли нові терміни, які використовуються для характеристики діяльності працівника освіти, а саме: професійна компетенція, професійна компетентність, соціальна компетентність, педагогічний професіоналізм та інші. Сьогодні поняття компетентності набуває актуальності. Дослідники це пов'язують з багатьма чинниками, оскільки саме компетентності є тими індикаторами, які дозволяють визначити готовність учня чи випускника до життя, його подальшого розвитку й активної участі у житті суспільства, а у вчителя - формування професійно-значимих особистісних якостей, тобто педагогічний професіоналізм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми. Вітчизняна педагогіка вже має певні напрацювання в напрямі компетентнісного підходу. Проблему компетентності на різних рівнях аналізу розробляють С. Гончаренко (тлумачення явища компетентності), І. Тараненко (компетентність як здатність до найефективнішого застосування знань), К. Корсак (цивілізаційна компетентність), І. Ящук (життєва компетентність особистості), В. Ковальчук (соціальна компетентність учителя), О. Овчарук (європейські підходи до проблеми компетентності), А. Михайличенко, В. Аніщенко (професійна підготовка на основі стандарту компетентності) та ін.

Виклад основного матеріалу. Українські вчені по-різному тлумачать поняття компетентності. Найбільшого поширення в нашій науковій літературі набуло визначення компетентності як «сукупності знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію»[4].

У розробках російських науковців, на нашу думку, заслуговують на увагу тлумачення А. Маркової та Н. Кузьміної. Так, у своїх дослідженнях А. Маркова характеризує зміст професійної компетентності педагога процесуальними і результативними показниками й визначає професійну компетентність фахівця